

Isä virkamiehenä.

Isämme nuoruusvuosina, tuohon „vanhaan hyvään aikaan“, ei yleensä tunnettu, vielä vähemmin tunnustettiin yleisen koulusivistyksen tarpeellisuutta. Eihän maassamme vielä silloin ollut ainoatakaan varsinaista kansakoulua. Tietopuolista sivistystä kartuttavia muitakaan oppilaitoksia ei ollut kuin kaupungeissa, ja nekin usein varsin vaatimattomia. Koulukirjallisuuttakin oli vähän. Lasten alkeisopetuksen täytyi tapahtua, oppikoulujen ja koulunkäyneiden opettajien puutteessa, jonkun yksityisen, elämän koulussa valistusta saaneen „tädin“ tai lasten vanhempain johdolla kodeissa. Voimme kuvitella, miten perin vaikeaa näissä oloissa oli saada jotakinkaan tulosta koulukasvatuksen alalla.

Kun isän vanhemmat asuivat maalla ja elivät lisäksi niukoissa oloissa, supistui heidän poikiensa tietopuolinen kasvatus aivan vähiin. Kirjoitustaidon alkeet isämme oppi serkultaan ja kasvinkumppaliltaan Gustaf Cannelinilta, joka kirjoitti hänelle aakkoset malliksi. Muu koulusivistys rajoittui aivan vajavaan ja alkeelliseen lasku- ja oikeinkirjoitusharjoitukseen ja etupäässä rippikoulua varten saatuun uskonnolliseen opetukseen. Omia, itse-oppimiaan laskutapoja isä virkamiehenäkin käytti. Niiden avulla hän väitti nopeammin ja vähemmillä numeroilla saavansa laskut suoritetuiksi kuin koulukirjojen sääntöjä noudattamalla. Ja tosi hänen väitteensä olikin. Oman koulun ainoa oppikirja oli eräs „Sluga gubben“-niminen tietokirjan tapainen kirjanen. Siinä oli pääasiallisesti sekalaisia neuvoja jokapäiväisiä taloustehtäviä varten. Vielä vanhoilla päivillään isä usein, tavallisesti leikillisesti, tätä ainoata oppikirjaansa muisteli.

Osaksi näissä vähäisissä opiharrastuksissa, mutta etupäässä kuitenkin jokapäiväisten kotiaskarten toimittamisessa kuuluivat lapsuusvuodet. Niin läheni aika, jolloin tuli ratkaista tuo ihmislapselle niin perin tärkeä kysymys, mikä työala oli tuleva pojan elämänuraksi. Sen ajan vaatimuksia ja katsantokantaa huomioon ottaen oli isämme tulevaisuudelle hyödyksi, että hänen vanhempiansa kodissa puhuttiin ruotsia, joten hän puheessa ja kirjoituksessa käytti, paitsi verrattain sujuvasti suomea, myös sangen virheettömästi ruotsia, joka silloin oli ainoana vallitsevana

virka- ja sivistyskielenä maassamme. Näin aukeni nuorelle Fredrikille tie virkamiesuralle, toisten veljien lähtiessä merille.

Raahesta, jonne isän vanhempain kotipitäjästä Pyhäjoelta on kolmen peninkulman matka, isän onnistui toukokuussa v. 1835 saada puhtaaksikirjoittajan toimi Salon tuomiokunnan tuomarilta Johan Fredrik Gottsmanilta ja jälemin tuomari Kihlgreniltä.

Ankara, mutta samalla hyödyllinen oppiaika virkamieheksi pääsyä varten oli näin alkanut. Aamu-6:sta ilta-9:ään tuli isämme istua kirjoituspöytänsä ääressä. Ruokatunteja ei talossa tunnettu. Suhde isäntäväen ja kirjurin välillä oli silti hyvä. Tällainen työntekotapa epäilemättä totutti ja kasvatti nuorukaisen kestävyteen ja uutteruuteen, ja samalla hän säilyi töittensä turvissa joutilaan monista paheista. Tämän palvelusajan ansioksi voinee myös varmaankin suureksi osaksi lukea sen monipuolisen käytännöllisen oikeudellisen ja hallinnollisten asiain tuntemuksen, jonka isämme omisti.

Tuomari Gottsmanilla ja Kihlgrenillä oloaikaansa kuvatessaan isällä oli tapana päättää muistelunsa seuraavalla sydämeensä kätkeytyä tunnetta ilmaisevalla lauseparrella: „Skriv, skrivare, skriv ditt usla liv!“ Nuorukaisen vankka terveys kesti kuitenkin ylenmääräisen työn rasitukset: terve ja työnhaluinen hän oli vielä kirjurin toimesta erottuaankin.

Oltuaan kuudetta vuotta, vuoden 1841 alkuun, tuomarin apulaisena ja käräjillä tämän memorialistina, isä määrättiin ylimääräiseksi lääninkanslistiksi Oulun lääninhallitukseen¹⁾ ja pian sen jälkeen (elokuussa 1842) Kemin kihlakunnan veronkirjoittajaksi²⁾ (uppbördsskrivare), jonka viran ohella hän kolmen vuoden aikana toimi saman kihlakunnan kruununvoudin apulaisena.

Tammik. 12 p:nä 1845, isän ollessa siis puolivälissä kolmattakymmentä, läänin kuvernööri määräsi hänet Ylitornion piirin kruununnimismieheksi.

Tullinalaisen tavaran salakuljetus valtakunnan rajan yli on rajaseuduissa syvästi syöpynyt kansaan. Sitä ei pidetä minään vikana eikä lainrikkomuksena. Niin oli Ylitorniollakin. Varakkaat sekä arvostaan arat ja itsetietoiset talonisännät ja muu kansa harjoittivat sitä yleisesti. Isä järjestyksen palvelijana ja samalla salakuljetuksen ehkäisijänä joutui usein salakuljettajain kanssa tekemisiin, jopa väliin henkensäkin kaupalla.

Oleskelu Perä-Pohjolassa, kaukana synnyinseuduilta, ei isää nähtävästi kuitenkaan ajan pitkään viihdyttänyt. Kun siis kotipitäjän, Pyhäjoen, nimismiehen virka v. 1858 tuli avoimeksi, haki hän ja määrättiin siihen saman vuoden joulukuussa.

¹⁾ Lääninhallitus sijaitsi siihen aikaan nykyisen lääninsairaalan puurakennuksessa. Isä asui osan tästä Oulussa-oloajastaan nyk. Isonkadun 15:nnessä, Ison- ja Asemakadun kulmauksessa vastapäätä papilaa. Talossa, joka tunnettiin liikanimellä „Kardusen“, oli silloin vain kolme asuinhuonetta ja vinttikamari. Tuolla vinttikamari-komerossa isämme eleli nuoremiehen huoletonta elämää.

²⁾ Veronkirjoittajan virka on myöhemmin lakkautettu. Se vastaa nykyistä henkikirjoittajan virkaa.

Pyhäjoen piiri oli laaja¹⁾ ja isotoinen. Isän sielläolon viime vuosina eli „vuonna kuusikymmentä ja kuus, tuli Suomeen laki uus“, joka lakkautti kotiviinan poltto-oikeuden. Etsiessään ja hävittäessään virkapiirinsä alueelle syntyneitä lukuisia salapolttimoita isä osoitti erityistä tarmoa. Hänen mukanaan näillä matkoilla apuna ollut kyytirättäri toi usein kotiimme „voittosaaliina“ viinapannuja y. m. viinanpolttovehkeitä.

Kruununnimismiehenä isä sekä Ylitorniolla että Pyhäjoella rakennutti, osaksi hätäaputöinä, valtion varoilla useita maanteitä. Näinä vuosina rakennettiin muun muassa Haapavedeltä Nivalaan menevä maantie, tunnettu useita kilometrejä pitkistä ojelmuksistaan. V. 1859—60 toimeenpantiin isän johdolla Merijärven pitäjässä Merijärven kuivaus, josta syntynyt maa-ala on nyt useampien kymmenien talojen kesken jaettu niittymaaksi.

Alituiset virkamatkat ja niihin liittyvät ikävät ulosottoimitukset alkoivat isän iänkin karttuessa käydä väsyttäväksi ja herättivät hänessä halun päästä rauhallisemmalle työalalle. Sopiva sellainen ilmestyi, kun Oulun kruununjyvästönhoitajan virka julistettiin haettavaksi. Isä, joka v. 1851 oli saanut erikoisoikeudet henkikirjurin, jyvästönhoitajan ja lääninsairaalantoimitsijan virkoihin, lähetti hakupaperinsa ja määrättiin toimeen maalisk. 6 p:nä 1867.

Kruununjyvästönhoitajan tehtäviin isä ryhtyi tunnetulla tarmollaan, hoitaen virkaa vanhuusvuosiinsa saakka. Näihin virkavuosiin sisältyy paljon huolta ja vaivaa. Niitä aikoja muistellessa emme esim. saa sivuuttaa katovuosia 1867—68 ja 1892 y. m., jolloin monet läänin kunnat ja epäluukuinen määrä kruununmetsänvartioita saivat valtiolta lainaksi jyviä. Sadottain saapui silloin maalaisia Ouluun kruununmakasiinista viljaa noutamaan. Näistä lainoista, niiden kuukausittaisista tilityksistä, lyhennyksistä y. m. riitti isälle työtä vielä jälkeenkäpäin useiksi vuosiksi.

Varsinaisen virkansa ohella isällä oli Oulussa-oloajallaan useita sivu- ja luottamustoimia. Niinpä hänet Ouluun muutettuaan valittiin ensin Suomen Hypoteekkiyhdistyksen Oulun Lääninkomitean sihteeriksi ja helmik. 6 p:nä 1869 sen toimeenpanevaksi jäseneksi. Suomen Hypoteekkiyhdistys, jonka lainanantotoiminta — kuoleuslainoja kiinnitystä vastaan maataloihin — oli alkanut v. 1861, työskenteli siihen aikaan, varsinkin 1860-luvun katovuosien johdosta, erittäin vaikeissa oloissa. Se oli pakoitettu antamiensa kiinnelainojen takaisinsaannin turvaamiseksi pakkohuutokaupoissa huutamaan tiloja nimiinsä sekä vuosikautia niitä hallussaan pitämään tai vuokralle antamaan. Kun niitä oli Oulun läänissä useita kymmeniä, niin niiden hoito, myynti y. m. vaikeasti järjestettä-

¹⁾ Siihen kuului Pyhäjoki, Merijärvi, Oulainen, Haapavesi ja Haapajärvi. — Tässä yhteydessä sopii mainita, että kun Haapajärven kappeli Keis. käskykirjeellä ^{19/1} 1863 eroitettiin Pyhäjoesta eri pitäjäksi, se sai isän ehdotuksesta nykyisen nimensä Haapavesi. Varemmin sitä nimettiin Pyhäjoen Haapajärveksi eroitukseksi „Kalajan“ Haapajärvestä.

vissä olevat toimenpiteet aiheuttivat isälle paljon huolta, matkoja, kirjevaihtoa ja tilityksiä. Vasta 1881 jälkeen koittivat yhdistykselle suotuisimmat ajat, yhdistyksen hallussa olleet tilat olivat saaneet uudet omistajat ja samalla toimeenpanevan jäsenenkin virkatehtävät saattoivat suuntautua määrättyyn säännölliseen uomaansa.

Ouluun muuttonsa ensi vuonna isä määrättiin lyhyen aikaa hoitamaan varalääninkamreerin virkaa ja joulukuulla 1870 parin kuukauden ajan Kajaanin kihlakunnan kruununvoudin virkaa. Katovuoden johdosta oli läänin silloinen kuvernööri järjestänyt erityisiä hätäaputoita ja avustusten jakelemisia tämän kihlakunnan eri osiin. Näiden asiain järjestelyssä y. m. isällä oli tärkeä osansa.

Oulussa-oloaikansa alkuvuosina isällä oli asianajotoimistokin, Oulun ensimmäinen varsinainen ja ainoa siihen aikaan. Sen hän sittemmin luovutti vävyojalleen. Joitakin kunnallistoimia hänelle myös oli aikanaan uskottu.

Pari vuotta Pyhäjoelle muuttonsa jälkeen, v. 1860, isä sai virkamerkin (tjenstespanne) 15 vuoden nuhteettomasta virkapalveluksesta sekä pari vuotta ennen Ouluun muuttoaan kuvernementin sihteerin arvonimen. Myöskin hänen virkatoverinsa ja lähimmät esimiehensä tunnustivat hänet täsmälliseksi ja eteväksi virkamieheksi. Todisteeksi siitä, miten isän esimiehet vielä hänen vanhimmalla iällään arvostelivat hänen virkaintoiaan ja työtaitoiaan, liitän tähän jäljennöksen kuvernööri And. Joh. Malmgrenin 18 p:nä lokakuuta 1894 päivätyistä virallisesta arvauseesta, joka isälle annettiin, kun hän haki ylimääräistä eläkettä: „Herr Guvernementssekreteraren F. M. Hellman har städse med utmärkt nit, ordentlighet och skicklighet fullgjort sina tjensteåligganden samt ådagalagt synnerlig omtanke och samvetsgrannhet vid handhafvandet af härvarande kronomagasin“.

Elokuun 15 p:nä 1894 isä sai pyynnöstään eron kruununjyvästönhoitajan virasta, palveltuaan valtion virkamiehenä lähes 49 vuotta ja ollen erotessaan läänin vanhin virkamies. Seuraavan vuoden tammikuussa isä myös erosi Hypoteekkiyhdistyksen asiamiehen toimesta, oltuaan siinä 26 vuotta. Neljättä vuotta vain isä tämän jälkeen sai viettää työhuolista vapaita vanhuudenpäiviä. Toukokuun 3 p:nä 1898 82-vuotias vanhus ummisti silmänsä viimeiseen uneen ja pääsi niin haudan ikävöityyn ja häiritsemättömään lepoon.

Virkamiehenä, tehtäviensä tunnollisena täyttäjänä isämme kelpaa meille esikuvaksi. Uskon, että osoittaisimme tässä kohden parhaimmin kunnioitustamme kantaisällemme siten, että me sekä vanhemman että nuoremman polven jäsenet kukin kutsumuksessamme läpi elämän seuraisimme paria elämän koulussa opittua ohjetta, joita vanhus meille usein, eikä suotta, mieleemme teroittamalla teroitti, nimittäin: „Uppskjut icke till morgondagen, vad du kan göra i dag!“ ja „När var och en sin syssla sköter, så går oss väl, evad oss möter!“

Lepää rauhassa, pitkän päivätyön tehnyt rakas vanhus ja isä!

Oulussa helmikuulla 1916.

Alex. Hellman.

.....